

ЗАБЛЕТВА ЕВРЕЈА

СМАТРАНА

са еврејско-верозаконског и човечанског
гледништа.

Превод с немачког.

У ЗЕМУНУ

Штампарија I. K. Сопрона. 1864.

Рис. Ср. II 295.1

P 19 Ср II 295. 1

ЗАКЛЕТВА ЕВРЕЈА

СМАТРАНА

са еврејско-верозаконског и човечаског
гледништа.

Превод с немачког.

У ЗЕМУНУ

Штампарија I. K. Сопрона. 1864.

Инв. бр. 679303

Fiat justitia, pereat mundus.

І.

Неповољан један догађај, који се ових дана у нашој престолници збио, догађај, који би кадар био показати страном свету у врло непријатним бојама стање, у ком се налази законодавство и администрација у Српској кнежевини, даде повода овој књижици. Догађај је тај у толико неповољан, у колико нас по својим последицама може довести у велику забуну како у погледу на наше грађанске дужности тако и у погледу на наша грађанска права. Из тога двојаког узрока држимо да нам је света дужност навести овде неколико момената за разјаснење ствари, коју ћемо таки овде разложити, а то чинимо и тога ради, да бисмо се уједно сумњичењу од стране српске владе и српскога народа живо оперели.

Прво ћемо констатовати шта је у ствари било. Услед једне трговачке размирице, у којој се спорне странке из узрока, који се нас овде не тичу, не моглоше примирним

путем изравнати, нађе се за добро, да се једна странка закуне. Овде морамо тако приметити, да је особа, којој се ваљало заклети, и у високим круговима позната, да еврејску веру исповеда и да опште поштовање ужива.

Кад одбијемо на страну питање, да ли је заклетва сама по себи правно на свом месту била, морамо ипак узети, да је начин, на који се искало да се заклетва положи, позитивном праву како српске државе тако и еврејског народа сасвим противан. Исколо се т. ј. од противне странке, да се заклетва у Синагоги при отвореним олтарским дверима положи, и да онај, који буде полагао заклетву, у руци тору (свето писмо) подржи. Ове неупутне церимоније којом, се као бајаги хтело доћи до истине, нехте се примити овдашњи Рабинер, и то, као што ћемо одмах доказати, с пуним правом.

Но да би то доказали, мораћемо расправу по издалека повести, а будући да је ствар у начелу од врло велике важности, то молимо наше читаоце, да нам у интересу човечанства и цивилизације неколико тренутака поклоне, те да нас на путу, којим ћемо тако поћи, пазљиво попрате.

II.

У размирицама, које се — као што је ова — тичу поваца, приличи Еврејину само „рабинерска“ заклетва, т. ј. заклетва, коју су „Рабинери“ наредили. (X. М. 87. 7. 8.)

Формула заклетве гласи у свима еврејским законодавством прописаним врстама заклетве, којих има четир, овако: „Заклињем се Богом Господом Израиљевим.“ (Еврејско-рабински судски поступак у грађанско-правним стварима, од Х. Фесла). О месту, где се има полагати заклетва, а тако и о присуству Рабинера, нема нигде ни речи, јер се предпоставља, да се на оном месту, где се правичност дели, дакле у суду, мора и заклетва полагати, будући да је само надлежна власт овлашћена заклетвати од кога да се закуне.

Тако нам се указује у битности еврејска заклетва, кад се погледа са гледишта еврејске вере.

Ова простота и краткоћа еврејске заклетве одговара духу целог законодавства израиљанског: „Господ неоставља некажњена оног, који његово име при лажи изрече“ — то су речи, које Израиљанима на гори синајској усред

најстрахотнијих природних појава бише оглашене, а те речи понављају се и сад у ушима Еврејина чим ка заклетви приступи. С тога „и Еврејин признаје, да је заклетва свето, Богу угодно дело“*), с тога се и Еврејин врло нерадо заклиње. Тако има не мало случајева (један случај спомињу бечке еврејске новине „Die Neuzeit“ од год. 1863.), где је Еврејин волио изгубити од свог имања него заклетви се подврћи. Страх од Господа тако је силан, да Еврејин бојећи се да штогод лажно не искаже при том светом имену, и кад истину изриче, нерадо страшнога Јехову призивље. Ово начело, које су Евреји по свим земљама као с миром усвојили, познато је врло добро и многим Не-Еврејима.

Светски удеси учинише, те Евреји не само изгубише своју отачбину, него је и прегазише у Европу, где их је чекала фанатичка мржња и политчко презирање. Дух човечији колико се може спустити ниско, толико се може и узвисити; Хришћани средњег века тако занемарише сва начела човечности и правичности своје религије, да

* Проф. Веселија: Расправа о заклетви по еврејским црквеним начелима. У архиву за црквено право од г. 1833. од проф. Вајса у Гисну.

већ више нису држали Еврејина за човека или лице, које има своја неодречна права; са Израилћанима се поступало као с каквом робом, коју су црквени пастири по вољи могли стећи и продати, као што то по некад и збивало.

Од овога доба жалостнога и смутнога у роду човечију почиње се изопачавати еврејска заклетва и чинити с њоме најгрднија дела и злоупотребљења. Како се на то ишло, да се Еврејину одрече све, што је човечно, то и силнији онога доба часа не почасише, да Израилћану сасвим свечано сваку савестност одреку. Законодавство онога доба натицало се у појединим европским земљама у најнедостојнијим, најсвирепијим и за свако поље боље осећање гнусним прописима, по којима су се имала управљати чеда Израилјева при заклетви. Тако се завршавала формула јеврејске заклетве, која је у Новари још у првој половини четрнаестог века постојала, овако: „Поразео те Господ Саваот, као што је поразео дванаест колена, која Тит и Веспасијан, два поганска краља, у лађи преко мора превезоше без весала; не имао порода са Еврејком, него са мавријском господом:“ *

* М. Кајзерлинг : „Евреји у Новари, на Баскима и т. д.

У вербецијевој књизи: „Opus tripartitum juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae partiumque ei annexarum“ гласи еврејска заклетва* овако: „Ја (по имену тај и тај) Еврејин заклињем се Богом живим, Богом светим, Богом свемогућим, који је небо, земљу, море и све, што је на њима и у њима, створио, да сам ја у размирици, ради које ме је оптужио овај Кришћанин, сасвим чист и невин. А ако сам крив, нека ме земља прогута, као што је и Датана и Абирона прогутала. А ако сам крив, нека ме снађе губа и костобоља, која је на молитву Елишину Наанама Сирца оставила а спопала Гехаза, Елишиног слугу. Ако сам крив, нека ме снађе падавица, задавица и капља и нека ме смрт на пречац збрише, да ми пропадне и душа и тело и имање и да не дођем Авраму у крило. Ако сам крив, сатрџо ме закон, који би дат на гори Синајској и све, што у пет Мојсијевих књига стоји, завртило ми мозак. А ако ова моја заклетва није права и истинита, нека ме затре Адонај и сила његова божанства!“**

* Краљем Владиславом II. (1490.—1516) 19. Нов. 1514. санкционирана.

** Латински текст гласи овако: „Ego N. Judaeus, juro per Deum vivum, per Deum sanctum, per Deum omnipotentem, qui fecit coelum et terram, mare et omnia, que

Довољно је навести ове две „проклетне“ и за цело човечанство погрдне формуле заклетве, па да читаоцу буде сасвим јасно, како су постала изопачења еврејске заклетве у средњем веку. По томе лако је дознати поводе тој гадној накази, лако је изнаћи извор том страшном понижењу целога једног народа, који је из своје средине пустио дело изображења и упознавања. За правду и правичност слабо су марила феудална господа; једно, што је свакад пресуђавало, беше сила, и што је ко био силнији, то је и обестније и разузданије жарио и палио. Слабому оста да трпи и уздише . . .

in eis sunt, quod in hac causa, qua me hic Christianus inculpat, innocens sum penitus et immuris. Et si reus sum, terra me absorbeat, quae Dathan et Abyrora absorbit. Et si reus sum, paralysis et lepra me invadat, quae precibus Helisaei Naaman Syrum dimisit et Jezii puerum Helisaei invasit. E si reus sum, caducus morbus, fluxus sanguinis, et gutta repetina me tangat et mors subitanea me rapiat; dispereamque in corpore et anima ac rebus meis, et in sinum Abrachae nunquam perveniam. Et si reus sum, lex Moysi in monte Sinai sibi data me delet, et omnis scriptura, quae in quinque libris Moysi scripta est, me confundat. Et si istud juramentum meum non est verum et justum, me delet Adonay et suae Deitatis potentia. Amen!

III.

„Историја света јест судилиште света“ — и из истога извора, одакле изтичу зла за друштво човечије, истичу и лекови за та зла. Историја чим се мало одмакне суди старијој, и показује праве путове, којима треба да корача дух човечији.

Бољи и увиђавнији долазише све већма до уверења, да је душа држави само мисао о правди, која кад целим друштвом овлада подаје уједно целом друштву с поља снагу а изнутра сталност.

Еле сад се отвори борба између силе и права; обе стране борише се жестоко и јуначки, али Бог удели победу правичности, праву. Европа весело поздрави благотворну зору новог доба, отисну се сасвим на нове путове државних права и државних дужности.

Сад се приближи време, где и слаби, гоњени и нагрђени смедоше подићи глас свој, где и они, који беху без окриља, могоше зактевати, да их заклоне благи закони. Изађоше дакле из Израиља буром страсти гоњеног понеки људи, који отворено искажу,

да им се п о в р а т е права, која им као људи-
ма припадају. Почети се морало наравно он-
де, где неодречна човечанска права Евреја
по највише бише оштећена : заиска се да
се укину закони о еврејској заклетви, који
су на срамоту целом човечанству. *

* Црквено проклињање Евреја по ужасној форми средњег
века престаде и у Србији у онај час, кад се после
господарства Турског народна влада установила, и
ако се ту ипак јошт и дан данас у где којим случа-
јима неки неупутни црквени запт над Еврејима у-
пражњава, то се надамо, да ће и тај скорим престати,
склонећи се духу времена и општој цивилизацији.
Та још славни Мојсеј Менделсон, усред „престолнице
интелигенције,“ сматрао је да је нужно, да својим
савременицима и сународницима о неупутности ова-
ковога црквеног запта говори, световавши их уједно,
да се окане интолеранције. Ми ћемо нашим читате-
љима из те књиге ова места да саопшtimo:

„ Правој, божанственој религији нити су ру-
ка нити пак престију од потребе: она је по себи
од чистог духа и срца “

„ Но то стоји, да код људи братска љубав
није још до тог степена дошла, а да се већи човек
заплашио и забринуо, кад помисли, да се овакав ве-
резаконски запт уведе. Јер још није ни једно свеш-
тенство у тој мери просвештено, да би му се ова-
ково право без опасности уступити смело. Шта ви-
ше, у колико је свештенство више просвештено у

Тако се о овој ствари прво чуо глас пештанског врховног Рабинера, Л а в а Ш в а б.

толико неће самом себи у тој ствари да верује, утолико мање ће се хтети овога осветујућег мача, латити, с којим руководити једино лудост мисли да може. Но ја се уздам у најпросвештеније и најпобожније рабинере и старешине мога народа, да ће се они оваковог оштећавајућег преимућства радо и својевољно лишити, и свакога се верозаконског и синагогског запта одрећи и допустити браћи својој, да ону исту љубав и трпеж уживају, за којом су они сами досад уздисали. Браћо моја! ви сте досад тешки јарам интолеранције веома јако осећали, те ваља да не налазите у томе неко задовољство, што сте у власти, да можете подчињеним вашим онај исти јарам намећати. Освета тражи теби жртву, а ако другоме светити се не може, то раскида своје сопствено месо. Можда вас је овај општи светски пример на зло и на вео. А мени се чини, као да су се сви народи досад у томе варали, што су мислили, да се верозакон само гвозденом силом одржати може, — да се наука о блаженству једино гонењем распространити даје, и да се права поњатија о Богу, који је по себи љубав, као што сви исповедимо, једино делом мржње другима саопштити може, ви сте се ваља дали на то навести, што овако судите, и власт у гонењу сматрате можда за најважнија преимућства ваша, уступљена вам од ваших гонитеља. Благодарите Богу ваших праотаца, благодарите њему, који је сам љубав и милосерђе, што се лажни овај појам мало по мало код света

Ми ћемо овде неколика места из његове претставке на Пештански магистрат извадити: „По еврејској верозаконској науци суштина и обвезна сила заклетве састоји се једино у свечаном призивању Бога за сведока, да ћемо истину казати или обећање своје држати, и овакзومه призивању није од потребе да га допуњавају други формалитети...“ Највећа светиња и неповредимост приличи По верозаконској науци еврејској судској заклетви: Еврејину није само човечијим законодавством измишљећено спомоћно средство, него Богом утврђена установа. Да се треба послужити особитим церимонијама и средствима, која застрашавају при заклетви, или да ваља одредити, како и на ком ће се месту заклетве положити, о томе нема нигде ни

губи. Народи трпе сад и носе један другог и штосе, код њих љубав и жалење спроћу вас већ опајати може које ће моћи помоћу онога, који управља са срцима људским, до праве братске љубави дорастити. — О, браћо моја! Сљедујте одсад примеру љубави, као што сте досад примеру мржње сљедовали. Подражавајте одсад добродјетели других народа, као што сте досад мислили, да морате њихове маане подражавати. Ако желите од других бити неговани, трпљени и заштећени; негујте, трпите и заштеђавајте саме себе. Љубите, пак ћете љубљени бити! —

У Берлину, 19. Марта 1782.

Мојсеј Менделсон.

у Светом писму, ни у Талмуду.“ Уз овога научењака приста и Дг. Лев, врховни рабинер у Сегедину, човек, који је врло поштован и нама славно познат. И честити г. Гринбаум у Лондону учествова у питању о заклетви. Ствар се поче у целој Европи живо претресати, она добијаше како у народу тако и у владајћим највишим круговима све више присталаца и поборника, док се најпосле у Енглеској, Француској, Белгији, Холандској, Америци, Шведској и скоро целој Немачкој не доведе у слогу са оним, што је право и правично. По свима овим земљама дође првашња, проста и кратка формула заклетве еврејске опет у живот и то путем законодавства. Од присуства Рабинера као и о Синагоги, као једином месту полагања заклетве, одустало се сасвим, јер није било основано на Мојсијевим законима о вери.

Док се дакле питање о заклетви тако решило, да одговара и садашњој цивилизацији и начелима правне државе, код нас се канда стари обичај, ако и не *in lege* и оно *in te* продужава. А то би било од двојакe штете за српски народ:

1. Од свију хришћанских цркава, православна се црква особито тиме одликује, што

Вена девиза никада није била: гонење дру-
гих религија. Док су Евреји у Шпанији,
Француској, Енглеској, на Рајни били обе-
лежени као непријатељи Хришћана, док су
са њима чиниле свакојакe сплетке, док
су се по тим земљама дизале хајке на њи, —
уживаше њихова браћа у православним зем-
љама законито окриље и осигуран мир.

Од како Славени имају своје државе не
може историја показати ни једнога примера
гонења, претеривања Евреја; нижа класа на-
рода нагоњена ил лакомством или неваљал-
ством, могла је кад и кад (као једном у 12.
веку у Кијеву) покасти, да има вољу да о-
гради покољ међу Еврејима, но влада се као
таква никад не упустише у те побуне, а
још мање црква. Шта више, уче нас исто-
риописци, да су се у таквим случајевима
државне власти послужиле достојанством сво-
јим у корист угњетених, и то понајвише са
најбољим успехом. Руски летописи могу мно-
го случајева навести, у којима духовенство
јуначки брањаше трпељивост верозаконску.

А зар је у 19. веку православна црква у
 том погледу у натраг ударила? Не, то ни-
 како није, и ако би се по појединим фактама —
 као што је пре неколико дана зактевана

заклетва — и могло тако судити, то се по свој прилици то само тако чини, т. ј. ми мислимо, да ће више духовенство, чим чује ово, без сваке сумње своје незадовољство о томе јавно изрећи.

У осталом овакви појави у нашем државном животу тешко ће промашити, а да у наших и оближњих и удаљенијих суседа неко незадовољство против нас и наше земље не пробуде, а то би нам било пре од штете, него од користи. А

2. Српска је држава од неколико година показала, да јој је озбиља за тим стало, да оствари изједначење свију својих поданика пред законом. За људе, који на врху владе стоје, који су и изображени и просвећени и либерални, не може се узети, да неће увидети, да је најсталнија основа, на којој држава једна у данашње доба може бити назидапа, једнакост свију држављана у правима и дужностима грађанским. Наши државници и кад начело законитог напредка заступају, не могу никако бити тога мишљења, да људи од једне класе, која не исповеда веру владајуће цркве, због тога престају бити државни грађани; или да се до душе сматрају као државни грађани, но без уживања права државних

грађана. Обоје се ово не слаже са културним напредком дашњег века. Морамо дакле узети, да је светлој влади сасвим противно, да ма која класа њених отачанствених синова у изузетно стање дође, и ако штогод аномално има у животу наших државних грађана, то се може као известно узети, да влада само чека прилику, па да аномално замени са нормалним, и да правно стање без прекида у свима сферама државно грађанског живота утврди. Неможе пак никако дати места мисли, да је нашем законодавству намера, врати се у давно минуло доба мрачнога средњег века, и повући опет на видело оно, што сви изображени народи на земљи с правом забацише и занемарише.

Не сумњајући се с једне стране ни најмање о племенитости намере државне управе, не може нам се с друге стране, а да не исповедимо, да се појавима од те руке, као што је већ више пута споменута заклетва, не само распаљује крв у напреднијим европским народима против нас, него се и целој нашој администрацији нека омрза навлачи; шта више такви случајеви могу нас завадити духовима у Европи, који имају велик уплив, и чија морална помоћ од велике је потребе

нашој младој отачбини, коју нека Бог подржи! Ми, који овде живемо, знамо добро, да неправедно зактевање заклетве није са знањем високе државне управе учињено, али то владу не може заклонити од облагивања изван земље. Ми који из ближе познајемо правичност наше управе, могли бисмо још даље ићи и потврдити, да ни нижа извршна власт такву заклетву зактевала неби, кад би знала, да је она изван дохвата мојсијевог законодавства, али би ли то било извињење у очима удаљених Енглеза и Француза?

Неправедно дело свуда се осуђује без обзира на основе, из којих је постало.

Држимо, да је ово, што доведе наведосмо, довољно, да се прво докаже незаконитост таквога поступка при еврејској заклетви, а друго да се сваки увери, да оваки болеснички појави могу бити од штете за младу Србију. Није сада време томе, да остале неправилности у положају овдашњих Евреја помињемо; за то задржавамо себи право да доцније проговоримо штогод, а сад савршујемо ове редове и молимо високу државну управу, да питање еврејске заклетве у претрес узме и у слогу доведе са духом времена, како би срамни догађаји, као што је овај, због кога издадосмо ову књижицу, у напредак били немогућни.

С... "

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р19 Ср II 295. 1